

Комплексна оцінка реалізації Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року

Державна цільова соціальна програма подолання та запобігання бідності на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 1057 (далі – Програма), була розроблена з метою зменшення кількості бідного населення серед працюючих, сімей з дітьми, особливо багатодітних, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, безпритульних дітей, безробітних, інвалідів, пенсіонерів, бездомних осіб, в сільській місцевості та запобігання хронічній бідності.

Програмою визначені напрями розв’язання проблеми бідності на період до 2015 року, а саме: відновлення виробництва та стимулювання економічного зростання; сприяння зайнятості населення та розвитку ринку праці; удосконалення механізму оплати праці та соціального діалогу як основних чинників створення умов гідної праці; розвиток системи соціального страхування; удосконалення пенсійної системи; реформування системи соціального захисту; соціальна підтримка сімей, дітей та молоді; поліпшення медичного обслуговування населення; удосконалення методологічних підходів до оцінки бідності та проведення моніторингу ефективності виконання Програми.

Реалізація цих напрямів здійснювалась шляхом створення економічно-правових умов для збільшення доходів громадян та соціального захисту найбільш вразливих верств населення.

За час реалізації Програми протягом 2011-2015 років:

- забезпечувалось виконання завдань та заходів за напрямами, визначених Програмою;

- забезпечено розробку регіональних програм подолання та запобігання бідності;

- розроблена Методика комплексної оцінки бідності, яка затверджена наказом Мінсоцполітики, Мінекономрозвитку, Мінфіну, Держстату та Національної академії наук України від 08.10.2012 № 629/1105/1059/408/612 та зареєстрована в Мін’юсті 24.10.2012 за № 1785/22097;

- запроваджено проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20.06.2012 № 554 „Про проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення” та Методики проведення такого моніторингу, затвердженої наказом Мінсоцполітики, Мінекономрозвитку, Мінфіну, Держстату та Національної академії наук України від 12.03.2013 № 114/242/392/85/85 та зареєстрована в Мін’юсті 28.03.2013 за № 508/23040;

- розроблялись та реалізовувались законодавчі та нормативно-правові акти, спрямовані на соціальну підтримку населення;
- проводився моніторинг основних показників соціально-економічного розвитку;
- щоквартально проводився моніторинг показників бідності, на основі якого здійснювалась оцінка зміни ситуації з бідністю в країні та за регіонами;
- проводилось експериментальне дослідження стану бідності населення за умовами проживання;
- здійснювались заходи, спрямовані на підвищення надійності показників бідності на регіональному рівні.

Протягом реалізації Програми відзначається зростання всіх видів доходів, насамперед за рахунок підвищення державних соціальних стандартів та гарантій, заробітної плати, пенсій та різних видів соціальної допомоги.

Досягнуто певних позитивних результатів щодо покращення показників рівня життя населення та зменшення рівня бідності. Проте, через соціально-економічні події 2014 року, обмеженість ресурсів держави у 2015 році для проведення активної політики щодо збільшення доходів населення, з 2014 року спостерігається зменшення їх реального рівня незважаючи на зростання номінальних розмірів.

Номінальні доходи зросли з 1 266 753 млн грн у 2011 році до 1 743 979 млн грн у 2015 році. Наявні доходи, які можуть бути використані населенням для придбання товарів та послуг, збільшилися на 16,5 %. Однак з 2014 року спостерігається зниження реальних доходів. Якщо в 2011 році індекс реальних наявних доходів населення збільшився на 8 %, в 2012 році – на 13,9 %, в 2013 році – 6,1 %, то в 2014 році він різко знизився на 11,5 %, а у 2015 році – на 22,2 %.

Незважаючи на зростання доходів населення, їх структура не покращилась. В структурі доходів населення питома вага заробітної плати є найбільшою, тобто вона залишається основним джерелом доходів населення. Проте за цей період частка заробітної плати знизилась з 41,8 % у 2011 році до 39,0 % у 2015 році. Водночас значною в структурі доходів населення залишається частка соціальної допомоги, яка майже досягла долі заробітної плати у 2015 році – 37,8 %.

Протягом 2011–2015 років забезпечено підвищення державних соціальних стандартів та гарантій. Прожитковий мінімум в розрахунку на одну особу підвищено з 953 грн у грудні 2011 року до 1330 грн у грудні 2015 року або на 40 %. Відповідно до зростання прожиткового мінімуму підвищено розмір мінімальної заробітної плати (з 1004 грн до 1378 грн або на 37,3 %), мінімальної пенсії (з 800 грн до 1074 грн або на 34,3 %), посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки (з 704 грн до 1113 грн або на 58,1 %), розміри соціальних допомог та інших соціальних виплат.

Середньомісячна заробітна плата за цей період збільшилась на 59,3 % (з 2633 грн у 2011 р. до 4195 грн. у 2015 р.). Індекс реальної заробітної плати становив у 2015 року становив 79,8 % (у 2011 році – 108,7 %, у 2012 – 114,4 % , у 2013 році – 108,2 %, у 2014 році – 93,5 %).

ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ЗА НАПРЯМАМИ:

Щодо відновлення виробництва та стимулювання економічного зростання

Процес економічного розвитку характеризується негативними тенденціями, про що свідчить зниження реального валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) та обсягів виробництва.

Проте незважаючи, на продовження падіння показників ВВП з 2013 року, темп його зниження у 2015 році уповільнився, зокрема реальний ВВП за 2015 рік порівняно з 2014 роком (у постійних цінах 2010 року) склав 90,1 %.

ВВП на душу населення у 2015 році становив 46201 грн (у 2011 році – 28806 грн).

Індекс промислової продукції у 2015 році порівняно з 2014 роком становив 86,6 % (у 2014 році – 89,9 %, у 2013 році – 90,7 %, у 2012 році – 99,3 %, у 2011 році – 108 % (дані 2011–2014 років без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення анти терористичної операції).

Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва у 2015 року порівняно з 2014 роком становив 95,2 % (у 2014 році – 102,2 %, у 2013 році – 113,3 %, у 2012 році – 95,5 %, у 2011 році – 119,9 % (дані 2014 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції).

Індекс споживчих цін у 2015 році (грудень до грудня) становив 143,3 % (у 2014 році – 124,9 %, у 2013 році – 100,5 %, у 2012 році – 99,8 %, у 2011 році – 104,6 %).

Протягом 2011–2015 років виконувались заходи, спрямовані на стимулювання розвитку вітчизняного виробництва шляхом підтримання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. З метою створення умов для підвищення економічної стійкості держави за рахунок розвитку внутрішнього виробництва постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130 була затверджена Державна програма розвитку внутрішнього виробництва. Для виконання цієї програми розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.11.2012 № 970-р затверджено План першочергових заходів. Крім того здійснювалась реалізація національних проектів щодо забезпечення технологічного оновлення та розвитку галузей реального сектору економіки, а саме: „Зелені ринки”, „Технополіс”, „Нове життя” – нова якість охорони материнства та дитинства”, „Відкритий світ”, „Чисте місто”, „Вчасна допомога”, „Енергія природи”, „Якісна вода” та інші.

Реалізовувались заходи щодо стимулювання розвитку внутрішнього ринку шляхом скорочення частки сировинної та енергоємної галузей промисловості, а також розвитку високотехнологічного виробництва. Відповідно до Державної програми розвитку внутрішнього виробництва у реальному секторі економіки українськими підприємствами передбачалось до реалізації 160 інвестиційних проектів. Це дало можливість вітчизняним підприємствам створити високорентабельні, менш енергоємні та екологічно чисті виробництва, здатні конкурувати на внутрішньому і зовнішньому ринку.

З метою забезпечення розвитку науково-технічної діяльності для збільшення реалізації вітчизняної продукції на світовому ринку центральними та місцевими органами виконавчої влади здійснювалась реалізація Плану заходів з розвитку та реалізації експортного потенціалу України і розширення зовнішніх ринків збуту товарів вітчизняних товаровиробників на період до 2015 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1206. Реалізація заходів сприяла, зокрема, розвитку науково-технічної діяльності, впровадженню її результатів у вітчизняне виробництво конкурентної продукції та збільшення її реалізації на світовому ринку.

Розвитку інституційного середовища у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні сприяє реалізація Закону України „Про індустріальні парки”.

Державна підтримка реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки здійснюється з використанням механізму, встановленого Законом України „Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць”, який запроваджено з січня 2013 року.

З метою створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва прийнято ряд законодавчих актів, зокрема, Закони України:

- від 22.03.2012 № 4618 „Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні”;
- від 09.04.2014 № 1193 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру”;
- від 13.05.2014 № 1252 „Про внесення змін до Закону України „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”;
- від 13.05.2014 № 1253 „Про внесення змін до Закону України „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”;
- від 22.07.2014 № 1600 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження втручання у діяльність суб'єктів господарювання”;
- від 02.03.2015 № 222 „Про ліцензування певних видів господарської діяльності”;
- від 12.02.2015 № 191 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)”.

Щодо сприяння зайнятості та розвитку ринку праці

З метою активізації політики зайнятості та створення нових робочих місць прийнята нова редакція Закону України „Про зайнятість населення”, яким

визначено правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізацію їхніх прав на соціальний захист від безробіття. Для реалізації цього Закону прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення якості та ефективності використання робочої сили, збереження і створення робочих місць, підвищення матеріального забезпечення безробітних, забезпечення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників.

Для забезпечення якісної підготовки робітничих кадрів, дотримання єдиних вимог у процесі оновлення змісту професійної освіти та ліцензуванні освітніх послуг, розроблено, затверджено та впроваджено:

- у 2011 році 18 державних стандартів професійно-технічної освіти;

- у 2012 році 60 державних стандартів з актуальних на ринку праці професій. Затверджено оновлені типові навчальні плани і програми професійно-технічного навчання за професією „Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва” за дванадцятьма категоріями. Оновлено електронний банк даних розроблених типових навчальних планів і програм;

- у 2013 році 49 державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних робітничих професій, 88 освітньо-кваліфікаційних характеристики випускників вищих навчальних закладів, як складових стандартів вищої освіти, 78 типових навчальних планів та програми для професійно-технічного навчання за робітничими професіями;

- у 2014 році 80 державних стандартів професійно-технічної освіти, з них по галузях: промисловість та загальні професії – 25; сільське господарство та переробна галузь – 9; транспорт – 14; торгівля та сфера послуг – 13; будівництво – 6; добувна промисловість – 6; зв'язок – 3; енергетика – 3; правоохоронна галузь – 1;

- у 2015 році 48 державних стандартів професійно-технічної освіти, 26 типових навчальних планів.

Забезпечено розроблення механізмів, які сприяють збільшенню частки зайнятого населення у високотехнологічних сферах промисловості. Крім того, для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян Державною службою зайнятості здійснювалась видача ваучерів шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності. Зокрема, за 2015 рік ваучер для перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за спеціальностями ІТ-технологій отримали 909 осіб.

З метою сприяння ефективній зайнятості та розширення можливостей для працевлаштування вразливих категорій населення, у тому числі молоді, яка закінчила або припинила навчання у вищих навчальних закладах і вперше приймається на роботу Законом України „Про зайнятість населення” передбачено встановлення квоти для підприємств, установ, організацій з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб у розмірі 5 % середньооблікової чисельності штатних

працівників. Роботодавці самостійно розраховують квоту з урахуванням чисельності працевлаштованих неконкурентоспроможних громадян.

Законом України від 05.03.2015 № 245 „Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб” розширено перелік осіб, які мають право на одноразове отримання ваучера. Крім осіб віком старше 45 років таке право мають особи, звільнені з військової служби; особи з числа інвалідів, звільнені з військової служби після участі у проведенні антитерористичної операції; внутрішньо переміщені особи працездатного віку за відсутності підходящої роботи.

Забезпечується проведення моніторингу створення нових робочих місць відповідно до Методики, затвердженої наказом Мінсоцполітики від 23.09.2013 № 611, зареєстрованим у Мін’юсті від 11.10.2013 за № 1749/24281. За результатами моніторингу створення нових робочих місць у січні–вересні 2015 року на створені нові робочі місця працевлаштовано 283,8 тис. осіб, що більше у порівнянні з відповідним періодом попереднього року на 2,1 тис. осіб (або на 0,8 %).

Сприяння зайнятості осіб з обмеженими можливостями здійснювалось шляхом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за професіями (спеціальностями), що користуються попитом на ринку праці, у тому числі через центри професійної реабілітації інвалідів, а також за участю державної служби зайнятості та Фонду соціального захисту інвалідів.

З метою запобігання та протидії легалізації неформальної зайнятості та тіньової заробітної плати прийнято Закон України від 29.12.2014 № 77 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов’язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці”, який передбачає легалізацію трудових відносин, встановлення відповідальності за порушення законодавства про працю і Закон України від 24.12.2015 № 909 „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році”, яким, зокрема передбачено зменшення розміру єдиного соціального внеску, що сплачує роботодавець, до 22 %.

З метою мінімізації негативних наслідків від зовнішньої трудової міграції, детінізації процесу трудових міграцій та посилення соціального та правового захисту громадян України, які працюють за її межами прийнято Закон України від 05.11.2015 № 761 „Про зовнішню трудову міграцію”, який набув чинності з 01.01.2016.

Опрацьовано проект Трудового кодексу, прийняття якого забезпечить створення умов для структурно-інноваційного розвитку економіки та сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню зайнятості та відповідного зростання оплати праці.

Розроблено проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо регулювання та легалізації зайнятості домашніх працівників”. Законопроект 23.12.2015 схвалено на засіданні Уряду та зареєстровано у Верховній Раді України 28.12.2015 № 3734.

Проте, незважаючи на проведену роботу, у результаті економічних дисбалансів та наслідків військового конфлікту на сході країни ситуація на ринку праці є напруженою.

Чисельність зайнятого населення за 2015 рік становила 16,4 млн. осіб, рівень зайнятості – 56,7 % (в 2012 році чисельність зайнятого населення – 19,3 млн. осіб, рівень зайнятості – 59,6 %).

Чисельність безробітних за 2015 рік становила 1,7 млн осіб, рівень безробіття, за методологією МОП, становив 9,1 % (у 2012 році – 1,6 млн осіб, рівень безробіття – 7,6 %).

У 2015 році за направленням державної служби зайнятості працевлаштовано 716,9 тис. шукачів роботи (у 2012 році працевлаштовано 764,4 тис. незайнятих громадян).

Для забезпечення відповідності професійно-кваліфікаційного рівня вимогам роботодавців, за направленням служби зайнятості у 2015 році професійне навчання проходили 178,9 тис. безробітних (у 2012 році до професійного навчання за направленням служби зайнятості було залучено 221,1 тис. безробітних).

За 2015 рік чисельність зайнятого населення у сільській місцевості становила 5,1 млн. осіб, рівень зайнятості становив 55,1 %.

Чисельність безробітних (за методологією МОП), що проживають у сільській місцевості, за 2015 рік становила 533,3 тис. осіб, рівень безробіття становив 9,4 %).

Щодо удосконалення механізму оплати праці та соціального діалогу як основних чинників створення умов для гідної праці

У 2011-2015 роках здійснювались послідовні кроки щодо удосконалення оплати праці працівників бюджетної сфери та створення належних умов для підвищення ефективності їх праці. З цією метою забезпечено реалізацію Концепції удосконалення оплати праці працівників бюджетної сфери і заходи з її реалізації, схваленої у 2011 році.

Щорічно підвищувались розміри тарифних ставок (окладів) працівників бюджетної сфери, зменшувався грошовий розрив між мінімальною заробітною платою та посадовим окладом працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки.

Прийнято ряд нормативно-правових актів щодо питань оплати праці працівників бюджетної сфери. Зокрема, прийнято постанови Кабінету Міністрів України: 11.05.2011 № 524 „Питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери”; від 11.01.2012 № 10 „Про підвищення оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери”; від 27.03.2013 № 197 „Про підвищення оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери”; від 16.09.2015 № 731 „Про підвищення оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери”; від 09.12.2015 № 1013 „Про

упорядкування структури заробітної плати, особливості проведення індексації та внесення змін до деяких нормативно-правових актів”.

Крім підвищення посадових окладів, Урядом прийнято ряд рішень щодо встановлення додаткових видів оплати праці (надбавок, матеріальної допомоги, винагород) у межах передбачених коштів бюджетами всіх рівнів та власних коштів.

З метою удосконалення оплати праці державних службовців прийнято Закон України від 10.12.2015 № 880 „Про державну службу”. Цей Закон визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях.

Відповідно до Закону України „Про індексацію грошових доходів населення” забезпечувалось проведення індексації грошових доходів громадян, зокрема заробітної плати, пенсій та страхових виплат.

Щорічно забезпечувалось проведення переговорів з представниками всеукраїнських об’єднань організацій роботодавців та всеукраїнських профспілок, їх об’єднань щодо підвищення розміру мінімальної заробітної плати та внесення Мінфіну відповідних пропозицій для врахування їх під час розроблення проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік.

З метою удосконалення визначення методології прожиткового мінімуму та підготовки узгоджених пропозицій щодо внесення змін до Закону України „Про прожитковий мінімум” при Мінсоцполітики створена Міжвідомча робоча група з цього питання. Продовжується робота щодо опрацювання пропозицій стосовно приведення методології розрахунку прожиткового мінімуму у відповідність до сучасних потреб. Крім того, у 2015 році відповідно до Закону України „Про прожитковий мінімум” забезпечено проведення науково-громадської експертизи наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, на підставі яких визначається прожитковий мінімум, забезпечено їх перегляд і оновлення.

З метою удосконалення системи соціальних стандартів та гарантій, їх актуалізації розроблено законопроект „Про внесення змін до Закону України „Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”, який подано на розгляд Верховної Ради України (реєстр. № 2152а від 23.06.2015).

Постійно виконувалась робота та забезпечувалось удосконалення нормативно-правової бази з питань соціального діалогу. Спільні зусилля сторін соціального діалогу також були спрямовані на підвищення ефективності роботи Національної тристоронньої соціально-економічної ради.

Щодо розвитку системи соціального страхування

З метою удосконалення системи соціального страхування з січня 2011 року запроваджено єдиний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування. Нова система адміністрування збору єдиного соціального внеску

забезпечила скорочення звітності платників внеску та кількості перевірок підприємств.

Для покращення матеріального забезпечення застрахованих осіб удосконалювалась законодавча та нормативно-правова база з питань соціального страхування, зокрема в частині формування, використання та казначейського обслуговування операцій коштів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Питання щодо поступового підвищення мінімального розміру матеріального забезпечення у разі настання безробіття розглядались та приймались правлінням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття виходячи з реальних можливостей Фонду.

Мінімальна допомога по безробіттю станом на 01.01.2016 року становить:

- для безробітних з числа застрахованих осіб, у яких розмір виплат залежить від страхового стажу – 80 % від прожиткового мінімуму для працездатних осіб (1102,4 грн);

- для інших застрахованих осіб, які тривалий час не працювали та деяких інших категорій осіб – 544 гривні.

У 2015 році розпочато реформу системи соціального страхування, відповідно до Закону України від 28.12.2014 № 77 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці”, який передбачає:

- звільнення від невластивих виплат та функцій системи соціального страхування;

- удосконалення методики визначення розмірів страхових виплат;

- забезпечення реалізації права застрахованих внутрішньо переміщених осіб на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг за місцем їх фактичного проживання;

- зниження ставки єдиного соціального внеску для роботодавців на фонд оплати праці з метою легалізації заробітної плати;

- утворення Фонду соціального страхування України шляхом злиття Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Для забезпечення функціонування новоствореного Фонду та врегулювання питання щодо процедури його реєстрації розроблено проект Закону „Про внесення змін до Закону України „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” щодо забезпечення діяльності фондів соціального страхування у період реорганізації”, який 03.11.2015 прийнято Верховною Радою України (№ 736-VIII).

Здійснювались заходи, які у подальшому забезпечать запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування в

країні. Зокрема, розроблено проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань охорони здоров'я, а також необхідні для його реалізації законопроекти „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення законодавства з питань охорони здоров'я”, „Про внесення зміни до підрозділу 4 розділу XX „Перехідні положення” Податкового кодексу України щодо удосконалення законодавства з питань охорони здоров'я” (схвалено на засіданні Уряду 27.05.2015), реалізація яких є ваговою складовою для запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування. Проект Закону України „Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування” на даний час опрацьовується експертами після громадського обговорення.

Щодо удосконалення пенсійної системи

Здійснювались заходи щодо реформування пенсійної системи та підвищення пенсійного забезпечення.

У 2011 році набрав чинності Закон України від 08.07.2011 № 368 “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”, яким передбачені заходи по збалансуванню солідарної системи пенсійного страхування та створення умов по впровадженню II рівня пенсійної системи - обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування.

Прийняті зміни до законодавства спрямовані на вдосконалення інституційної спроможності та підвищення ефективності державного регулювання та нагляду у системі накопичувального пенсійного забезпечення, зокрема закони України: від 19.05.2011 № 3394 „Про внесення змін до деяких законів України щодо нагляду на консолідованій основі”; від 22.12.2011 № 4225 „Про внесення змін до Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення”; від 02.06.2011 № 3462 „Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання ринків фінансових послуг”; від 22.12.2011 № 4270 „Про внесення змін до деяких законів України стосовно повноважень органів державної влади щодо встановлення вимог до інвестування активів”.

3 травня 2012 року було здійснено осучаснення індивідуального заробітку пенсіонерів до середньомісячної заробітної плати за 2007 рік (1197,91 грн.) та підвищено пенсії для 12,9 млн. пенсіонерів.

3 липня 2013 року в ряд законів внесено низку змін відповідно до яких:

- удосконалено механізм щорічного перерахунку раніше призначених пенсій шляхом збільшення заробітної плати, з якої призначена (перерахована) пенсія, на коефіцієнт, який відповідає не менше 20 % зростання середньої заробітної плати порівняно з попереднім роком, але не менше росту інфляції;

- включені до страхового стажу періоди перебування у відпустці по вагітності та пологах;

- надана можливість виключення із заробітку для обчислення пенсії періодів отримання допомоги по безробіттю;

- врегульовано питання щодо виплати пенсій у зв'язку з втратою годувальника (дитині віком від 18 до 23 років) в період між завершенням навчання в одному навчальному закладі та вступом до іншого закладу.

У 2014 році з метою забезпечення соціальної справедливості у нарахуванні та отриманні пенсій Законом України „Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні” (від 27.03.2014 № 1166) знижено максимальний розмір пенсій з 80 до 70 % від одержуваного заробітку прокурорам, народним депутатам, суддям та державним службовцям; збільшено період врахування заробітної плати при обчислення пенсії з 24 до 60 місяців для спеціальних пенсій (держслужбовців, журналістів, осіб місцевого самоврядування), а також запроваджено оподаткування частини пенсії, що перевищує 10 000 гривень.

З метою посилення соціального захисту членів сімей військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, інших осіб, які загинули (померли) внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних при захисті Батьківщини або виконанні інших обов'язків військової служби (службових обов'язків) пенсії, в разі втрати годувальника призначаються в розмірі 70 %, а на двох і більше членів сім'ї – 90 % грошового забезпечення годувальника, що розподіляється між ними рівними частками, але не менше ніж 40 % на кожного непрацездатного члена сім'ї (Закон України від 20.05.2014 № 1274 „Про внесення зміни до статті 36 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”).

Також встановлено, що пенсії у разі втрати годувальника членам сімей військовослужбовців, осіб, які мають право на таку пенсію, не можуть бути нижче двох визначених законом розмірів прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність (Закон України від 20.06.2014 № 1542 „Про внесення зміни до статті 37 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”).

З метою економічного та раціонального використання державних коштів прийнято Закон України від 28.12.2014 № 76 „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України” відповідно до якого:

- знижено розміри спеціальних пенсій до 60 % (для державних службовців, депутатів, суддів, прокурорів, науковців, крім військових пенсій);

- запроваджено здійснення перерахунку спеціальних пенсій (суддям, прокурорам, народним депутатам України, державним службовцям) у разі підвищення заробітної плати службовцям у межах фінансових ресурсів Державного бюджету України;

- відмінено призначення спеціальної пенсії (науковцям, суддям, прокурорам, народним депутатам України) у разі скоєння особою корупційних діянь;

- відмінено достроковий вихід на пенсію за 1,5 роки до досягнення загальноновстановленого пенсійного віку при скороченні штатів та за станом здоров'я;

- знижено поріг для оподаткування пенсій (ПДФО) з 10 тис гривень до рівня трьох розмірів мінімальної зарплати на місяць (3 654 грн станом на 01.01.2015).

У 2015 році продовжили проводитись заходи, спрямовані на зменшення дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, зокрема прийнято Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення” (від 02.03.2015 № 213), який передбачає:

- обмеження виплати пенсії працюючим пенсіонерам – 85 % від розміру отримуваної пенсії, але не менше 150 % прожиткового мінімуму, для осіб які втратили працездатність. Пенсія особам, які зайняті на посадах, що дають право на призначення спеціальних пенсій, не виплачується. Вказані норми не поширюються на інвалідів I – II групи, інвалідів війни III групи, учасників бойових дій, членів сімей, визначених у пункті 1 статті 10 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”;

- обмеження можливості дострокового виходу на пенсію з поступовим (на 6 місяців кожного року) підвищенням пенсійного віку, загалом передбачивши зростання пенсійного віку на 5 років, а також збільшення спецстажу, який враховується при обчисленні розміру пенсії, на 5 років для низки професій, що мають право дострокового виходу на пенсію;

- встановлення максимального розміру пенсій для суддів у розмірі 10 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність (як і для всіх інших пенсіонерів).

З метою проведення комплексної пенсійної реформи в частині призначення всіх пенсій в одному законі та скасування спеціальних пенсій 30.04.2015 у Верховній Раді України зареєстровано розроблений Мінсоцполітики проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій” (реєстр. № 2767), який передбачає:

- уніфікацію пенсійного законодавства, умов пенсійного забезпечення, які на сьогодні передбачені в понад 20 законах;

- удосконалення функціонування солідарної системи, зокрема визначення розмірів всіх надбавок, підвищень та доплат до пенсій в одному Законі та звільнення солідарної системи від невластивих для неї виплат, зокрема пов’язаних із фінансуванням пенсій, призначених на пільгових умовах та за вислугу років;

- скасування спеціальних пенсій та перегляд механізму відшкодування фінансування пільгових пенсій;

- зменшення навантаження на роботодавця шляхом перерозподілу ставки внеску між роботодавцем та працівником;

- розвиток накопичувальної системи пенсійного забезпечення через запровадження обов’язкової професійної пенсійної програми та накопичувальної системи пенсійного страхування - II рівня системи пенсійного забезпечення.

У разі запровадження накопичувальної професійної пенсійної програми та Прівня пенсійної системи будуть залучені кошти, які інвестуватимуться в економіку держави

Інвестування коштів накопичувальних фондів в основний капітал надасть можливість створювати нові робочі місця, що скорочуватиме безробіття, сприятиме припиненню відтоку робочої сили за межі країни.

Станом на 01.01.2016 в Україні пенсії отримували близько 12,3 млн. осіб. Середній розмір пенсій по Україні на 01.01.2016 року склав 1700,22 грн, тобто зріс, порівняно з відповідним періодом 2011 року (1 151,93 грн) на 47,6 %.

Щодо реформування системи соціального захисту

З метою підтримки найбільш вразливих категорій населення протягом 2011-2015 років постійно забезпечувалось підвищення розмірів та виплата державних соціальних допомог та соціальних виплат, удосконалення підходів до їх надання на засадах підвищення адресності соціальної підтримки та розширення охоплення нею соціально вразливих верств населення.

В Україні різні види державної допомоги, зокрема державну допомогу сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, тимчасову допомогу дітям, станом на 01.01.2016 року отримувало - 2,9 млн. сімей (у 2012 році - 3,6 млн. сімей).

Державну соціальну допомогу отримувало 311,4 тис. малозабезпечених сімей (у 2012 році 143,4 тис. сімей), у тому числі 106,3 тис. багатодітних сімей (у 2012 році 58,3 тис. сімей), в яких виховується 386,2 тис. дітей (у 2012 році 218,9 тис. дітей). Середньомісячний розмір допомоги збільшився з 1771,3 грн у грудні 2012 року до 2483,3 грн у грудні 2015 року або в 1,4 рази.

Допомогу сім'ям з дітьми в Україні отримувало 2078,7 тис. сімей (у 2012 році – 2893,6 тис. сімей).

Уніфіковано підходи щодо надання неадресних видів допомоги при народженні дитини та по догляду за нею до досягнення трирічного віку. У зв'язку з прийняттям Закону України від 27.03.2014 № 1166 „Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні” допомога при народженні дитини об'єднана з допомогою по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та встановлена у єдиному розмірі – 41 280 гривень.

У 2014–2015 роках здійснено кардинальну реформу системи субсидій. Удосконалено Порядок призначення житлових субсидій, спрямований на спрощення процедур їх отримання та посилення соціального захисту населення в умовах підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 № 752 внесено зміни до Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848. Субсидії призначаються у розмірі різниці між вартістю житлово-комунальних послуг у межах соціальних нормативів користування

послугами з урахуванням пільг, які надаються відповідно до законодавства, і обсягом визначеного Кабінетом Міністрів України обов'язкового відсотка платежу.

Обов'язковий платіж визначається для кожної сім'ї за єдиною формулою і залежить від розміру середньомісячного сукупного доходу домогосподарства в розрахунку на одну особу. Що менші доходи, то меншим є відсоток обов'язкової плати за житлово-комунальні послуги.

Субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг призначається на 12 місяців, починаючи з місяця звернення за її призначенням і розраховується:

на опалювальний сезон – з 01 жовтня по 30 квітня;

на неопалювальний сезон – з 01 травня по 30 вересня.

З липня 2015 року запроваджено адресний підхід щодо надання пільг з оплати житлово-комунальних послуг, послуг зв'язку, на придбання твердого палива, скрапленого газу (постанова Уряду від 04.06.2015 № 389 „Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї”):

- пільги надаються з урахуванням доходу сім'ї;

- збережено діючий порядок надання пільг для інвалідів війни, учасників бойових дій, звільнених з військової служби осіб, які стали інвалідами під час проходження військової служби, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесених до категорій 1 і 2, ветеранів військової служби та органів внутрішніх справ.

Здійснювалась робота з інтеграції осіб з обмеженими можливостями у суспільство та покращення їх матеріального становища. Державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам станом на 01.01.2016 отримувало 393,7 тис. осіб, з них дітей-інвалідів 147,8 тис. осіб (у 2012 році – 404,5 тис. осіб, з них 156,4 тис. дітей). Розмір допомоги збільшився з 884 грн у грудні 2012 року до 1074 грн у грудні 2015 року.

Розмір допомоги в залежності від ступеня втрати здоров'я та потреби в постійному сторонньому догляді для інвалідів з дитинства становить від 1074 грн до 1879,5 грн, для дітей-інвалідів – від 1074,0 грн до 2582,7 гривень.

Суттєвий вплив на покращення рівня соціально-побутового обслуговування інвалідів, особливе місце належить питанню забезпечення цієї категорії громадян технічними та іншими засобами реабілітації та спеціальним автотранспортом.

Змінами, внесеними у 2012 році до статті 26 Закону України „Про реабілітацію інвалідів в Україні” передбачено, що інвалід самостійно може обирати технічний та інший засіб реабілітації (модель та виробника) для забезпечення своїх індивідуальних потреб та з урахуванням медичних показань.

З метою запровадження з 2012 року нового механізму адресного забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації Урядом схвалено новий порядок забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, відповідно до якого інвалідам будуть видаватись направлення на всі

технічні та інші засоби реабілітації, що виготовляються в умовах серійного виробництва.

В Україні станом на 01.01.2015 загальна чисельність інвалідів становила 2,57 млн осіб (або 6,0 % у загальній структурі постійного населення країни (42,9 млн осіб) (у 2012 році – 2,78 млн. осіб).

Чисельність працюючих інвалідів станом на 01.01.2016 становила 652,9 тис. осіб, у тому числі 470,1 тис. осіб працездатного віку (станом на 01.01.2013 – 717,3 тис. осіб, у тому числі 525,1 тис. осіб працездатного віку).

Протягом 2015 року за сприянням державної служби зайнятості працевлаштовано 13,1 тис. осіб з інвалідністю (у 2012 році - 12,2 тис. інвалідів).

З метою забезпечення своєчасності, комплексності і безперервності реабілітаційного процесу, а також для запобігання погіршення стану здоров'я особи з інвалідності, подолання її наслідків та посилення незалежності людей з обмеженими можливостями сформована мережа реабілітаційних установ для інвалідів та дітей-інвалідів.

Станом на 01.01.2016 налічувалось 151 реабілітаційна установа для інвалідів та дітей-інвалідів (у 2012 році – 224 установи).

Щороку в таких установах проходять реабілітацію понад 17,0 тис. інвалідів та дітей-інвалідів.

Серед питань, які мають суттєвий вплив на покращення рівня соціально-побутового обслуговування інвалідів, особливе місце належить питанню забезпечення цієї категорії громадян технічними та іншими засобами реабілітації.

Станом на 01.01.2016 окремим категоріям населення видано 605,8 тис. од. технічних та інших засобів реабілітації (у 2012 році – 774,0 тис. одиниць).

Забезпечено прозорість та доступність громадськості при прийнятті рішень щодо отримання пільг та фінансової допомоги підприємствами громадських організацій інвалідів.

На сьогодні в Україні здійснюють свою діяльність 301 підприємство громадських організацій інвалідів, які користуються пільгами з оподаткування та на яких працює 11 713 працівників (з них інвалідів – 7 321 осіб).

З метою забезпечення реалізації прав інвалідів на працю розроблено проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів” (реєстр. № 2322а від 09.07.2015), яким передбачено:

- впровадження стимулюючих механізмів для роботодавців шляхом встановлення альтернативних варіантів виконання нормативу робочих місць, призначених для працевлаштування інвалідів;

- впровадження диференційного підходу щодо праці інвалідів з урахуванням міри втрати здоров'я;

- надання дотацій роботодавцям на створення звичайних робочих місць для інвалідів, а не лише спеціальних;

- надання децентралізовано підприємствам громадських організацій інвалідів цільових позик та дотацій на створення нових робочих місць для людей з інвалідністю на загальних підставах, як для звичайних роботодавців;

- виплати роботодавцям за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів компенсацій фактичних витрат, пов'язаних із сплатою єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

- встановлення адміністративної відповідальності (без збільшення розмірів штрафів) стосовно недодержання роботодавцями порядку їх реєстрації у відділеннях Фонду соціального захисту інвалідів та несвоєчасного подання до цих відділень звітів про зайнятість та працевлаштування інвалідів.

Поряд з цим для створення підґрунтя налагодженої ефективної (результативної) роботи Фонду соціального захисту інвалідів в частині збільшення кількості новостворених та збереження існуючих робочих місць, призначених для працевлаштування інвалідів, за рахунок коштів цього Фонду розроблено проект Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення функціонування реабілітаційних установ для інвалідів та дітей-інвалідів” (реєстр. № 2042а від 08.06.2015).

З метою створення належних умов ефективного функціонування та належного фінансування реабілітаційних установ для інвалідів та дітей-інвалідів (державного, регіонального та місцевого рівнів), у тому числі в умовах децентралізації державної влади, розроблено проект Закону України „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення функціонування реабілітаційних установ для інвалідів та дітей-інвалідів” (реєстр. № 2041а від 08.06.2015).

Для визначення основних засад встановлення, здійснення і припинення опіки та піклування над повнолітніми особами, діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в цій сфері, соціального захисту осіб, які потребують опіки та піклування, та забезпечення їх майнових прав Мінсоцполітики розробило проект Закону України „Про опіку та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, цивільна дієздатність яких обмежена”, який подано на розгляд Верховної Ради України (реєстр № 3786 від 20.01.2016).

Проводилась робота щодо реформування соціальних послуг. З метою реформування системи соціальних послуг Мінсоцполітики розроблено нову редакцію Закону України „Про соціальні послуги”, який подано на розгляд Верховної Ради України (реєстр № 3143 від 18.09.2015). Законопроект, зокрема, передбачає зміну підходів до забезпечення адресності надання соціальних послуг з урахуванням доходів отримувачів цих послуг, затвердження державних стандартів послуг.

Проводилась робота із запровадження стандартизації соціальних послуг. Розроблено 16 проектів державних стандартів соціальних послуг, з них 11 затверджено наказами Мінсоцполітики. Зокрема у 2015 році затверджені: Державний стандарт підтриманого проживання бездомних осіб; Державний стандарт соціальної адаптації; Державний стандарт соціальної послуги

консультування; Державний стандарт соціальної послуги профілактики; Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів.

Крім того, у рамках реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади Мінсоцполітики передано окремі функції на регіональний та місцевий рівень, зокрема:

- організацію безплатного харчування потерпілих дітей, які навчаються у закладах на радіоактивно забруднених територіях (постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2014 № 716 „Про внесення змін до Порядку використання коштів державного бюджету для виконання програм, пов’язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”);

- закупівлю путівок до санаторно-курортних закладів для громадян, постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС (постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 8 „Про внесення змін до порядку, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2005 р. № 936 і від 27 березня 2013 р. № 261”);

- передано функцію з визнання гуманітарною допомогою легкових автомобілів для забезпечення ними інвалідів, дітей-інвалідів, які перебувають на обліку для їх отримання, та вантажів вагою до 3 тонн у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (Закон України від 16 липня 2015 року № 640-VIII „Про внесення змін до Закону України „Про гуманітарну допомогу” щодо оперативності прийняття рішень”).

Мережі закладів та установ, що надають соціальні послуги, налічує близько 2 тис. суб’єктів, якими обслуговується близько 2 млн. осіб, зокрема:

- 657 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг);

- 289 будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів;

Понад 71 тис. громадян похилого віку та інвалідів отримують соціальні послуги від фізичних осіб згідно з Порядком призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2004 № 558 (зі змінами).

Спрощено процедуру отримання зазначеної компенсації фізичними особами за надані соціальні послуги, зокрема запроваджено електронний обмін інформацією між Мінсоцполітики та Державною фіскальною службою України про фізичних осіб-платників податків, що зменшить перелік документів для призначення компенсації.

За інформацією регіональних підрозділів з питань соціального захисту населення станом на 01.01.2016 діяло 113 суб’єктів, що надають соціальні послуги бездомним особам та особам, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк (далі – звільнені особи), з них 98 комунальних закладів/установ та 15 закладів/установ, утворених недержавними організаціями.

У складі діючих та окремо діє:

- 95 центрів (відділень) обліку бездомних осіб, з них 87 комунальних;
- 23 будинки (відділення) нічного перебування, з них 16 комунальних;
- 13 центрів реінтеграції бездомних осіб, з них 6 комунальних;
- 4 відділення соціальних готелів, з них 2 комунальних;
- 9 центрів (відділень) соціальної адаптації звільнених осіб, з них 3 комунальних;
- 8 комунальних спеціальних будинків-інтернатів (спецвідділень) для громадян похилого віку та інвалідів, звільнених із місць позбавлення волі.

Крім того, діяло 102 недержавні організації, що надають окремі види послуг (харчування, соціальне патрулювання, гуманітарна допомога тощо) зазначеним категоріям осіб.

У закладах та установах бездомні та звільнені особи на підставі особистої письмової заяви та з урахуванням індивідуальних потреб отримують комплекс соціальних послуг, зокрема тимчасовий притулок, а саме: розміщення на ніч, денне перебування, коротко (до шести місяців), довготривале (понад шість місяців) проживання; соціально-побутові, соціально-медичні, юридичні, інформаційні послуги тощо.

За інформацією регіональних структурних підрозділів з питань соціального захисту населення протягом 2015 року: закладами для бездомних осіб та центрами звільнених осіб обслуговано 27,2 тис. осіб; надано тимчасовий притулок 7 тис. осіб, відновлено документи 3,6 тис. осіб, зареєстровано місце проживання 14,3 тис. осіб.

Щодо соціальної підтримки сімей, дітей та молоді

Здійснювались заходи щодо забезпечення захисту прав та законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

За оперативними даними служб у справах дітей обласних державних адміністрацій у 2015 році в Україні сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 66,2 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що складає 90,5 % загальної кількості дітей зазначеної категорії (без урахування АР Крим, м. Севастополя та непідконтрольних територій Донецької і Луганської областей).

Станом на 01.01.2016 функціонує: 939 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховуються 6169 дитини; 3901 прийомні сім'ї, в яких виховуються 7187 дітей.

Протягом 2015 року до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу влаштовано 1516 дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, під опіку, піклування влаштовано 7811 дитина.

У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу станом на 01.01.2016 виховується 13356 дитини (18,3 % від загальної кількості дітей–сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування), в сім'ях опікунів, піклувальників виховується 52906 дітей–сиріт, та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Що стосується запобігання та подолання дитячої безпритульності, то у 2015 році проведено 28565 профілактичних рейдів, виявлено 10090 дітей, з них вилучено з небезпечного середовища 4472 дитини, попереджено 24530 батьків, ініційовано притягнення до відповідальності 7813 батьків.

У 2015 році в Україні функціонували 692 центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та 86 закладів соціального обслуговування.

Послугами центрів було охоплено 565896 сімей найуразливіших категорій населення, в яких виховується 675825 дітей.

З них за результатами вивчення потреб дитини та її сім'ї у 149674 сімей (у них 226 219 дітей) виявлено складні життєві обставини.

На підставі досягнення позитивного результату вийшли з кризи 70 982 сім'ї.

З метою забезпечення права дітей на виховання в сімейному середовищі упродовж 2015 року соціальні послуги отримали 2067 сімей, в яких 3325 дітей перебували в інтернатних закладах за заявою батьків.

У ході здійснення соціальної роботи центрам вдалося запобігти відібранню дитини у 8262 сім'ях (89 % від загальної кількості сімей, в яких був ризик відібрання дитини).

Мінсоцполітики спільно з іншими центральними органами виконавчої влади та міжнародними громадськими організаціями проводиться робота з підготовки до ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція).

З цією метою створено міжвідомчу робочу групу, до складу якої увійшли представники Верховного Суду України, Державної судової адміністрації, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства юстиції, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства освіти та науки, Державної служби статистики, міжнародних та громадських організацій (затверджено наказом Міністерства від 13.05.2014 № 293). Наказом Мінсоцполітики від 22.05.2015 № 540 оновлено склад зазначеної міжвідомчої робочої групи.

З метою збереження сімейного середовища для дитини та запобігання вилученню дитини з сім'ї прийнято Закон України „Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо врахування відомостей про соціальний супровід сім'ї (особи) при захисті у судовому порядку сімейних прав та інтересів”, що сприятиме вдосконаленню соціального захисту дитини, оскільки при врахуванні судом негативних результатів соціального супроводу це убезпечить її від зловживань та недбалого ставлення батьків, а при позитивних – від виховання без батьків.

Для законодавчого закріплення права батьків-вихователів у дитячих будинках сімейного типу, які перебувають у трудових відносинах із

підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, на відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку розроблено проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання батькам-вихователям додаткових соціальних гарантій”, який 15.09.2015 прийнято Верховною Радою України у першому читанні (реєстр. 2975 від 29.05.2015).

Розроблено механізм забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, які перемістилися з тимчасово окупованої території або району проведення антитерористичної операції, а також виплати їм державної соціальної допомоги та грошового забезпечення (постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 356 „Про затвердження Порядку забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, які перемістилися з тимчасово окупованої території або району проведення антитерористичної операції”).

Спрощено порядок призначення та виплати державної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, над якими встановлено опіку чи піклування, які разом із опікунами чи піклувальниками виїхали з територій Донецької та Луганської областей (постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2015 № 688 „Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1751 і від 22 лютого 2006 р. № 189”).

Врегульовано низку проблемних питань щодо постановки на облік дітей, які можуть бути усиновлені, та безпосередньо самої процедури усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, місцем походження яких є тимчасово окупована територія або район проведення антитерористичної операції (постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 № 580 „Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей”).

Мінсоцполітики ініційовано реалізацію проекту „Модернізація системи соціальної підтримки населення України”, одним із компонентів якого є трансформація та перепрофілювання закладів стаціонарного перебування дітей з метою забезпечення виховання кожної дитини у сім'ї.

Заходи в рамках проекту, спрямовані на задоволення потреб дітей-сиріт та дітей-сиріт з обмеженими можливостями в чотирьох обраних областях. Діти-сироти зможуть отримувати низку послуг соціального забезпечення, розробка та запровадження яких передбачені проектом. Таким чином, близько 35 000 дітей з обмеженими можливостями віком до 18 років та 13 000 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, отримають користь від реалізації цього проекту.

Також Мінсоцполітики у рамках проекту ініціює впровадження електронного Національного банку даних дітей з автоматизацією процесів управління, що здійснюються службами у справах дітей. Це надасть можливість створити електронні особові справи, забезпечити електронний обіг документів, обробляти, зберігати,

обліковувати, здійснювати пошук та використання даних щодо дітей соціально вразливих категорій та осіб, що можуть прийняти дітей на виховання в свої сім'ї.

Щодо поліпшення медичного обслуговування населення

В Україні забезпечується формування якісно нової системи стандартизації медичної допомоги на основі розробки та використання клінічних настанов, медичних стандартів, уніфікованих клінічних протоколів та локальних протоколів медичної допомоги на засадах доказової медицини, яка, поряд з контролем, ліцензуванням, акредитацією та сертифікацією/атестацією, є одним з механізмів управління якістю медичної допомоги.

Розроблено 48 наказів Міністерства охорони здоров'я України, якими затверджено:

- уніфікованих клінічних протоколів медичної допомоги – 79;
- стандартів медичної допомоги – 5;
- адаптованих клінічних настанов, рекомендованих як джерела найкращої

клінічної практики – 57.

Здійснювалась підготовка медико-технологічних документів з надання медичної допомоги пацієнтам з ВІЛ/СНІДом, орфанними захворюваннями (Фенілкетонурія, хвороби Помпе і Фабрі), гемофілією А, гемофілією В, хворобою Віллебрандата, гострим коронарним синдромом, злоякісними новоутвореннями товстої кишки та інші (всього опрацьовується 71 комплект медико-технологічних документів за актуальними темами).

Проводилась робота в напрямі імплементації стандартів належної аптечної практики, насамперед врегулювання правильного застосування безрецептурних лікарських засобів та засад відповідального самолікування, шляхом підготовки 34 протоколів провізора (фармацевта) з відпуску безрецептурних лікарських засобів при проблемах зі здоров'ям, які найчастіше зумовлюють звернення пацієнтів безпосередньо в аптечні заклади.

Реалізовувались заходи щодо посилення державного контролю за якістю медичної допомоги, лікарських засобів і виробів медичного призначення, їх ціноутворенням. Контроль за якістю медичної допомоги здійснюється відповідно до наказів МОЗ від 28.09.2012 № 752 „Про порядок контролю якості медичної допомоги” (zareєстрований в Мін'юсті 28.11.2012 за № 1996/22308), від 21.09.2012 № 732 „Про затвердження Плану заходів МОЗ України на виконання Концепції управління якістю медичної допомоги у галузі охорони здоров'я в Україні на період до 2020 року”, від 06.08.2013 № 693 „Про організацію клініко-експертної оцінки якості медичної допомоги” (zareєстрований в Мін'юсті 07.10.2013 за № 1717/24249), від 18.12.013 № 1110 „Про створення клініко-експертної комісії Міністерства охорони здоров'я України”.

З метою недопущення на фармацевтичний ринок України фальсифікованих, неякісних лікарських засобів та виробів медичного призначення, Держлікслужбою України протягом 2011–2015 років підписано меморандуми та угоди з Фармакопейною Конвенцією США; Державним управлінням контролю над продуктами харчування і медикаментами Китаю; Європейським

Директоратом з якості лікарських засобів; Федеральною службою з нагляду у сфері охорони здоров'я і соціального розвитку Російської Федерації; Міністерством охорони здоров'я Республіки Білорусь; Організацією централізованого контролю за дотриманням стандартів лікарських засобів Головного Директорату служб охорони здоров'я Міністерства охорони здоров'я та сімейного добробуту Уряду Індії; Національним агентством санітарного нагляду Федеративної Республіки Бразилія. Підписано Конвенцію Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я (Конвенція Медікрім), яка з 01.01.2016 вступила в дію.

Крім того, Держлікслужба працює у напрямку вдосконалення нормативно-правової бази шляхом гармонізації законодавства України із Європейським законодавством щодо державного регулювання фармацевтичної галузі, з урахуванням вимог директив Європейського Парламенту та Ради ЄС, рекомендацій ВООЗ та міжнародної системи співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC/S).

Проводилась робота з пропаганди здорового способу життя шляхом розробки та впровадження клінічних протоколів в систему охорони здоров'я матері та дитини. Проведено аналіз системи моніторингу та оцінки діяльності закладів охорони здоров'я для розробки доказових технологій оцінки і моніторингу впровадження регламентованих клінічними протоколами сучасних медико-організаційних технологій надання медичної допомоги акушерсько-гінекологічного, неонатологічного і педіатричного профілів.

Через засоби масової інформації постійно проводилася санітарно-освітня та роз'яснювальна робота серед населення з питань здорового харчування, профілактики гострих кишкових інфекційних хвороб, харчових отруєнь, з питань боротьби з тютюнопалінням тощо.

Щодо удосконалення методологічних підходів до оцінки бідності

Програмою запроваджено багатовимірну оцінку бідності за критеріями:

- межею бідності, визначеною за відносним критерієм 75 % медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат;
- межею крайньої бідності, визначеною за відносним критерієм 60 % медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат;
- межею абсолютної бідності, визначеною за критерієм прожиткового мінімуму;
- межею абсолютної бідності, визначеної за критерієм вартості добового споживання на рівні 5 доларів США (за паритетом купівельної спроможності).

Основною інформаційною базою для вимірювання показників бідності є обстеження умов життя домогосподарств, яке щоквартально здійснюється Держстатом України.

Моніторинг показників бідності свідчить про те, що рівень бідності в країні залишається стабільно високим.

За даними 9 місяців 2015 року за межею відносної бідності за витратами перебувало 23,8 % населення країни (у відповідному періоді 2011 року – 24,6 %); за межею крайньої бідності – 10,3 % (у 2011 році -11,2 %); за межею абсолютної бідності – 10,2 % (у 2011 – 15,2 %); за межею абсолютної бідності, визначеної за критерієм вартості добового споживання на рівні 5 доларів США, - 3,0 % (у 2011 році – 1,5 %).

Серед різних типів домогосподарств найвищі ризики бідності як за відносним, так і за абсолютним критерієм, мають домогосподарства з двома та більше дітьми, з дітьми до трьох років та з подвійним демоекономічним навантаженням, найнижчі – домогосподарства без дітей, де всі особи працездатного віку.

В цілому по домогосподарствах з дітьми рівень відносної бідності в 1,7 рази вище, ніж по сукупності домогосподарств без дітей (29,3 % проти 17,5 %), рівень абсолютної бідності з використанням показника витрат – в 2 рази (13,6 проти 6,1 %). Отже, зона високих ризиків бідності зосереджена в домогосподарствах з дітьми, які і формують основну сукупність бідних сімей.

Відповідно найбільш вразливою соціально-демографічною групою населення є діти до 18 років, третина яких потрапляє до категорії бідних за відносним критерієм (29,2 %), а за абсолютним рівень бідності становить 13,8 %.

Вищий за середній по країні рівень відносної бідності зафіксовано серед осіб старше 75 років (25,3 %), хоча в цілому по особах пенсійного віку він становить лише 21,7 %.

Найнижчі рівні відносної та абсолютної бідності характерні для працюючих – 18,8 % та 7,8 % відповідно, але рівень бідності для цієї категорії залишається досить високим.

Гендерний чинник здійснює слабкий вплив на показники бідності: рівень відносної бідності серед чоловіків становить 23,7 %, а жінок – 23,9 %.

Незалежно від обраного критерію, спостерігається закономірність щодо збільшення рівня бідності зі зменшенням розміру населеного пункту.

Рівень відносної бідності у сільських поселеннях становив 29,7 %, а в міських поселеннях 20,8 %, у тому числі у великих містах – 17,1 %.

ВИСНОВКИ

• До основних факторів бідності відносяться:

- економічні фактори бідності, спричинені макроекономічною нестабільністю, інфляційними процесами, спадом виробництва, безробіттям, зниженням реальних доходів населення та значною їх диференціацією, низькою заробітною платою;

- соціально-демографічні наслідки бідності, викликані низьким рівнем соціальних гарантій, наявністю неповних сімей, сімей з високим навантаженням утриманців, соціальним сирітством та інвалідністю;

- регіональні відмінності в рівнях бідності обумовлені регіональними диспропорціями економічного розвитку територіальних одиниць, наявністю депресивних моноекономічних територій;

- політичні причини бідності, зумовлені анексією Криму, тривалим воєнним конфліктом на сході країни та виникненням „нової бідності” - вимушених переселенців.

- **До основних груп ризику, які формують та поширюють бідність відносяться:** багатодітні та неповні сім'ї, особи, які внаслідок стихійного лиха, катастроф та військових дій залишились без житла, майна та джерел доходів, асоціальні групи (бездомні, наркомани, в'язні та особи, які звільнились з місць позбавлення волі).

- **Бідність розрізняється за типами домогосподарств, соціально-демографічними групами, за місцем проживання та за регіонами.** Найвищі ризики бідності традиційно мають домогосподарства з дітьми, діти до 18 років та особи старше 75 років, домогосподарства, які знаходяться у сільській місцевості.

- **Погіршення макроекономічних показників негативно впливає на стан ринку праці.** Безробіття неминуче призводить до зниження рівня добробуту всієї родини. Серйозною проблемою є регіональне безробіття, зниження якого потребує проведення відповідної структурної політики і розроблення регіональних програм забезпечення ефективної зайнятості населення.

- **Основні причини бідності:**

- *Низькі доходи населення України.* Бідність серед працюючих створює обмеження для розвитку економіки через низьку купівельну спроможність населення, зменшення попиту на товари та послуги, а в результаті призводить до скорочення внутрішнього ринку. Рівень життя населення країни загалом та масштаби бідності зокрема значно залежать від розміру заробітної плати. Тому для зменшення бідності однією із найважливіших проблем, що потребує вирішення, є оплата праці. До того ж її розмір має значний вплив на формування всіх соціальних виплат, платоспроможний попит населення і темпи економічного розвитку.

- *Недосконалість системи державних соціальних стандартів та гарантій.* У зв'язку з встановленням мінімальної заробітної плати на рівні відповідного прожиткового мінімуму, що відбувається в умовах його штучного заниження, потребує удосконалення порядок формування та застосування прожиткового мінімуму. Невідповідність прожиткового мінімуму реальним потребам людини призводить до неправильних орієнтирів як в політиці доходів населення, так при вирішенні проблеми бідності серед працюючих.

- *Бідність серед пенсіонерів.* Законодавчо затверджені розміри прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, нижчі від його фактичних розмірів, що призводить до заниження мінімальної пенсії. Залишається низьким рівень пенсії у значній кількості пенсіонерів. Понад 70 % загальної

чисельності пенсіонерів отримують пенсію нижчу від її середнього розміру, більш ніж 40 % - на рівні межі бідності. До того ж діюча пенсійна система при високих податках на пенсійне страхування не забезпечує зв'язку між внеском і винагородою.

- Недосконалість системи державної соціальної допомоги. В Україні створено систему державної соціальної допомоги, до складу якої входять: допомоги сім'ям з дітьми, допомоги малозабезпеченим сім'ям, допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам та інші. Розміри всіх видів державної соціальної допомоги формуються на основі відповідного прожиткового мінімуму, встановленого законом. А для призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям замість прожиткового мінімуму використовується показник „рівень забезпечення прожиткового мінімуму”. Застосування цього штучного показника пов'язано із фінансовими можливостями державного бюджету, але зумовлює потрапляння отримувачів соціальної допомоги до категорії бідного населення.

- Високий рівень бідності в сільській місцевості, де рівень бідності майже вдвічі перевищує цей показник в міських поселеннях. Заробітна плата в сільському господарстві одна із найнижчих та становить 76 % від середньої заробітної плати по Україні. Кожен третій житель не працює і не навчається.

- Відсутність доступу до основних соціальних послуг та неможливості участі у процесах, що безпосередньо впливають на життя людей та показники людського розвитку. До найважливіших потреб людини, які характеризують бідність в країні відносяться: відсутність можливості вести здоровий спосіб життя, якісного медичного обслуговування, доступу до якісної освіти, побутових умов для нормального життя.

- Загострення проблеми бідності через анексію Криму та війну на сході України. Надзвичайно актуальним стало питання із появою „нових бідних” - переселенців з Криму, а потім із Донбасу, які не з власної волі залишились без житла, роботи, грошей та перспективи на майбутнє.

ПОДАЛЬШІ ШЛЯХИ

Відповідно до Цілей сталого розвитку (2015 - 2030 роки), схвалених на Самміті ООН у вересні 2015 року, вирішення проблеми подолання бідності та зменшення нерівності, підвищення рівня життя та забезпечення доступу до базових послуг для всіх верств населення, виходять на перший план серед завдань світової спільноти.

Загострення соціально-економічної ситуації в країні, що супроводжується погіршенням матеріального становища значної частини населення, нові прояви бідності, пов'язані з переміщенням населення з Донецької та Луганської областей в інші регіони країни у зв'язку із воєнними діями на сході країни, обумовлюють необхідність пошуку додаткових інструментів та заходів для зменшення масштабів бідності.

З цією метою та відповідно до Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014–2017 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р, розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України „Про затвердження Стратегії подолання бідності”, який у січні 2016 року подано на розгляд Кабінету Міністрів України.

Головною метою Стратегії подолання бідності є поетапне зниження в Україні масштабу бідності, соціального відчуження та запровадження нових механізмів її запобігання.

Досягнення визначеної мети буде здійснюватись шляхом реалізації визначених стратегічних напрямів на період до 2020 року щодо: розширення доступу до продуктивної зайнятості, сприяння зростанню доходів населення від зайнятості та виплат у системі державного соціального страхування для забезпечення умов гідної праці; забезпечення доступу населення до послуг соціальної сфери незалежно від місця проживання, мінімізації ризиків соціального відчуження сільського населення; протидії соціальному відчуженню та мінімізації ризиків бідності найбільш вразливих категорій населення; запобігання бідності та недопущення виникнення осередків хронічної бідності та соціального відчуження серед внутрішньо переміщених осіб.

Реалізація Стратегії сприятиме зниженню рівня бідності в Україні.